

УДК 373:811.161

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Помирча Світлана Вікторівна
Дзюба Марина Юрївна
м.Слов'янськ

Статтю присвячено проблемі формування в майбутніх учителів початкових класів лексикографічної компетентності. У роботі окреслена проблема щодо низького рівня сформованості лексикографічної компетентності у студентів. Авторки запропонували шляхи формування лексикографічної компетентності, що важливо впродовж усього терміну навчання у виші, зокрема під час вивчення дисциплін філологічного циклу. Формування лексикографічної компетентності майбутніх учителів початкових класів буде ефективним за умов інтеграції лексикографічних знань в усі складові професійної підготовки.

Ключові слова: мовна культура, професійно-педагогічна компетентність, лексикографічна компетентність, лінгводидактика, словник.

Постановка проблеми. Демократичні перетворення в усіх сферах нашого суспільства зумовили певні зміни організації та змісту навчання у вищій школі, пошуки нових форм і методів навчання, що актуалізувало проблему підвищення мовної лексикографічної культури педагогічних кадрів.

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті нагальним завданням надання якісної університетської освіти є необхідність формувати у студентів навички самостійного здобуття знань і навігації у складному інформаційному просторі, вилучення необхідної інформації з різних галузей гуманітарної науки, в тому числі зі словниково-довідникових джерел. Стрімко зросла популярність жанру довідкової літератури в умовах інформаційно-технологічного XXI століття, оскільки динамічно розвивається комп'ютерна і корпусна (електронна) лексикографія, а створені в такий спосіб словники є досить надійним і зручним засобом систематизації, збереження й оперативного передавання інформації. Сьогодні цей напрям стимулюється «Державною програмою розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки», «Концепцією Державної цільової програми розвитку Національної словникової бази на 2009-2015 р.р.» та міжгалузєвою науково-технічною програмою «Інформація. Мова. Інтелект».

Українська лексикографія має давню традицію, що позитивно позначилась як на процесах нормалізації мови, так і на вдосконаленні лексикографічної культури її носіїв. Водночас сьогодні вчені висловлюються про важливість реформування вітчизняного поліграфічного словникарства та створення словниково-довідникових джерел нового типу, зокрема розвитку комп'ютерної і корпусної лексикографії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку вищої освіти з'явилася чимала низка наукових досліджень, присвячених проблемі формуванню лексикографічної компетентності, а саме створення словниково-довідникових джерел нового типу. Так, принципи застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі, зокрема, розвитку комп'ютерної і корпусної лексикографії як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності на заняттях філологічного циклу, аналізували такі науковці: В.Балог, Я.Галас, І.Гнатюк, А.Загнітко, О.Кровицька, Т.Кульчицька, Л.Полюга, О.Потапенко, О.Семенов, О.Стишов, Л.Струганець, В.Широков, В.Шляхова.

Аналіз наукової, методичної літератури та стану підготовки студентів у вищих закладах освіти свідчать, що донині відсутня перспективна концепція формування лексикографічної компетентності у майбутніх учителів початкових

класів. Елементи процесу формування лексикографічної компетентності не об'єднані цілісною концепцією, нерідко випадкові, частково представлені в окремих розділах дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом», які вивчаються студентами на факультеті. Ці елементи розглядаються, на нашу думку, як другорядні й не виступають предметом особливої уваги.

Незважаючи на зростання кількості комп'ютерної словникової продукції, появу ґрунтовних лексикографічних досліджень (Я. Галас, В. Балог, Л. Струганець, О. Стишов), питання лексикографічної культури, лексикографічної компетентності як невід'ємної складової професійної педагогічної компетентності залишаються відкритими.

Сформована лексикографічна компетентність, на нашу думку, засвідчує високий рівень мовної компетенції майбутнього фахівця, визначаючи і відповідний рівень розвитку лексикографічної культури студента.

Мета статті – представити шляхи формування лексикографічної компетентності, що важливо впродовж усього терміну навчання у виші, зокрема під час вивчення дисциплін філологічного циклу.

Виклад основного матеріалу. Серед книжного багатства особливе місце посідають словники як вияв духовних цінностей народу, відображення його мовної культури і національної долі в певну епоху, документознавче свідчення історії. Дійсно, отримання повноцінної освіти сьогодні практично неможливе без звернення до цього інтелектуального наставника і порадирика, своєрідного путівника в океані лексичних скарбів мови, незмінного довідника у праці практика і науковця» [1], невід'ємної складової професійної мовної культури.

Рівень загальної і мовленнєвої культури багато в чому визначається тим, які загальні та спеціальні лексикографічні знання має особистість, як володіє уміннями користуватися лексикографічними виданнями різних типів і вибирати з них необхідну інформацію, якою мірою набуті навички самостійної науково-дослідницької роботи в галузі лексикографії, чи усвідомлює потребу звернення до словника з метою вирішення пізнавальних і комунікативних завдань.

В умовах глобальної інформатизації сучасного суспільства все частіше вчені-методисти наголошують на необхідності формування у студентів саме лексикографічних умінь і навичок (О.Горошкіна, Л.Прокопенко, О.Семенов, Л.Струганець, В.Шляхова). Це зумовлено професійними потребами, оскільки майбутній викладач повинен вільно користуватись словниково-довідковими джерелами різних типів та володіти навичками роботи збирача й обробки друкованого і комп'ютерного лексикографічного матеріалу. Як слушно зауважує О.Семенов, «...сформована лексикографічна компетенція характеризує високий ступінь професійної підготовки, засвідчує інтерес і повагу користувача до рідної мови, її історії, визначає рівень розвитку лінгвістичного чуття» [2]. Отже, сформована лексикографічна компетентність сприятиме формуванню інших видів компетентностей та визначатиме рівень професійної підготовки. Важливим кроком до формування лексикографічної компетентності вважаємо ознайомлення студентів із основними питаннями, проблемами, здобутками відповідної науки.

Рівень загальної і мовленнєвої культури багато в чому визначається тим, які загальні і спеціальні лексикографічні знання має особистість, як володіє уміннями користуватися лексикографічними виданнями різних типів і вилучати з них необхідну інформацію, якою мірою набуті навички самостійної науково-дослідницької роботи в галузі лекси-

кографії, чи усвідомлює потребу звернення до словника з метою вирішення пізнавальних і комунікативних завдань. Ідеться про лексикографічну компетентність.

Сформована лексикографічна компетентність характеризує високий ступінь професійно-педагогічної підготовки, засвідчує інтерес і повагу користувача до рідної мови, її історії, визначає рівень розвитку лінгвістичного чуття.

Для виявлення рівня сформованості лексикографічної компетентності на факультеті ПВПК, студентам було запропоновано дати відповіді на запитання:

1. Що вивчає розділ мовознавства «Лексикографія»?
2. Що таке словник? Які функції виконує словник?
3. Назвіть прізвиська відомих українських лексикографів та їх праці. Визначте їх роль у становленні української лексикографії.
4. Назвіть типи лінгвістичних словників та визначте їх цільове призначення.
5. З яких структурних елементів складається словник?
6. Охарактеризуйте поняття «словникова стаття».
7. Що ви знаєте про лінгвокультурологічний словник? Які вам відомі лінгвокультурологічні словники?
8. Що таке комп'ютерна лексикографія?
9. Який словник називається електронним? У чому особливість мультимедійного словника? Які в них переваги у порівнянні з друкованими?

Усні опитування і письмова анкета, проведені серед студентів Донбаського державного педагогічного університету, засвідчили, що лише 10% респондентів користуються українськомовними словниками системно, 7% – зверталася до словників самостійно, а не з примусу чи нагадування викладачів. Більшість студентів пояснюють такий стан відсутністю належної реклами словників і тим, що лише 12% з них має українськомовні словники в домашній бібліотеці.

Констатувальний зріз педагогічного експерименту продемонстрував не лише низький пізнавальний інтерес до роботи зі словниково-довідниковою літературою у другокурсників, а також труднощі щодо використання словників у навчальній діяльності. З'ясувалось також, що під час навчання студенти найчастіше користуються орфографічними (40%), тлумачними (30%) та перекладними (54%) словниками, значно рідше словником синонімів (5%). Поодинокими були згадки про словник іншомовних слів та фразеологічний словник. А тому прогнозованими виявились відповіді про мету використання словників. Так, на запитання анкети № 1 (Як часто Ви користуєтесь друкованими словниками?) було отримано такі відповіді: 40% студентів зазначили, що користуються допомогою словників лише, коли виникає у тому потреба, 10% студентів відповіли, що звертаються до словників дуже рідко, 6% опитуваних взагалі не користуються словниками і лише 10% студентів звертаються до словника постійно, впродовж усього навчання. При цьому студенти задовольняються переважно електронними джерелами. Студенти звертаються до лексикографічних джерел насамперед, для того щоб з'ясувати тлумачення, переклад та правильне написання слова. Іншими типами словників студенти послуговуються лише під час виконання лексичних вправ, тобто за завданням викладача. Нажаль, не згадувані у відповідях студентів словотвірні, орфоепічні, акцентологічні словники, словники епі-

тетів, труднощів слововживання, асоціативний словник, що свідчать про неусвідомлення студентами ролі словника у вдосконаленні культури мовлення, у підготовці до виконання творчих робіт та аналізу тексту, загалом у розв'язанні пізнавальних і комунікативних завдань.

Опитування свідчить, що студенти майже не цікавляться лексикографічними новинками взагалі, електронними зокрема. Більшість студентів (55%) звертаються до нових лексикографічних видань лише за вказівкою викладача, що свідчить про відсутність бажання самостійно здобувати потрібну інформацію.

Дається взнаки і недостатній рівень сформованих умінь користуватися словниковою продукцією нефілологічного факультету: як зазначалося вище аудиторно лексикографія вивчається на факультеті підготовки вчителів початкових класів на другому курсі тільки 1 годину (у складі теми «Лексикологія» і «Фразеологія»), а актуальні питання словникарської роботи, відомості про електронні словники, принцип роботи з ними, особливості будови словникової статті, позитивні чи негативні характеристики останніх, поняття комп'ютерної лексикографії, корпусної лексикографії, винесені на самостійне опрацювання без відповідних ґрунтовних методичних рекомендацій. Окрім того, і у студентів, і у викладачів нерідко виникають труднощі у визначенні лексикографічних видань, освітніх сайтів, до яких доцільно звернутися, виконуючи лінгвістичні або методичні завдання.

Незважаючи на зростання кількості комп'ютерною словниковою продукції, появу ґрунтовних лексикографічних досліджень (Я. Галас, В. Балог, Л. Струганець, О. Стишов), питання лексикографічної культури, лексикографічної компетентності як невід'ємної складової професійної педагогічної компетентності залишаються відкритими.

Констатувальний зріз педагогічного експерименту мав на меті одержати об'єктивну інформацію про користування студентами факультету підготовки вчителів початкових класів словниково-довідниковими джерелами у процесі навчання та виявити, наскільки студенти зацікавлені й усвідомлюють потребу звернення до словника в навчально-професійній діяльності.

За результатами анкетування можна дійти висновку, що у ВНЗ формуванню лексикографічної культури у студентів факультету підготовки вчителів початкових класів належна увага не приділяється. Отже, результати констатувального зрізу засвідчили, що переважна більшість учасників експерименту перебувала на елементарному рівні сформованості лексикографічної компетентності.

Висновки. Рівень сформованості лексикографічної компетентності залежить не лише від підготовки студентів із розділу «Лексикографія», а й усіх лінгводидактичних дисциплін факультету підготовки вчителів початкових класів. Отже, формування лексикографічної компетентності майбутніх учителів початкових класів буде ефективним за умов інтеграції лексикографічних знань в усі складові професійної підготовки; збільшення питомої ваги лексикографічного компонента при викладанні навчальних дисциплін різних циклів, у пошуково-дослідній, позааудиторній роботі; вироблення у викладачів готовності бути носіями мовної, лексикографічної культури.

Література та джерела

1. Надолинська А.С. Система вправ з розвитку лексикографічних умінь і навичок у майбутніх філологів / А.С.Надолинська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2011. – № 2 (12). – С. 371 – 376.
2. Семенов О. Лексикографічна компетенція як показник мовної культури особистості / О.Семенов // Українська література в загальноосвітній школі. – 2008. – № 2. – С.41-44
3. Прокопенко Л.І. Особливості словникової роботи у вищій педагогічній школі / Л.І.Прокопенко // Наука і освіта. – 2010. – №8. – С.99-102

Стаття посвячена проблеме формирования у будущих учителей начальных классов лексикографической компетентности. В работе отмечена проблема низкого уровня формирования лексикографической компетентности у студентов. Авторы предложили пути формирования лексикографической компетентности, что необходимо в течении все опери ода обучения в вузе, а именно вовремя изучения дисциплин филологического цикла.

Формирование лексикографической компетентности будущих учителей начальных классов будет эффективным при условии интеграции лексикографических знаний во все составляющие профессиональной подготовки.

Ключевые слова: языковая культура, профессионально-педагогическая компетентность, лексикографическая компетентность, лингводидактика, словарь.

The article is devoted to the issue of formation of primary school teachers' lexicographical competence. The paper has outlined the problem with low level of students' lexicographic competence. The level of general and speech culture is largely determined by the fact which general and special lexicographical knowledge the person has, how he can use different types of lexicographical editions and choose from them the necessary information, the extent to which the skills of independent research in the field of lexicography are acquired, whether the person realizes the need for recourse to the dictionary in order to solve cognitive and communicative tasks. The authors have suggested ways of improving the lexicographical competence, that is important throughout the period of study at the university, in particular during the study subjects of philological cycle. Formation of lexicographical competence of primary school teachers will be effective on condition that lexicographical knowledge integrate in all parts of professional training; increasing the share of lexicographic component in teaching courses of different cycles, in search and research, out of class activities; developing the teachers' readiness to be the carriers of language, lexicographical culture.

Key words: language culture, professional and pedagogical competence, lexicographical competence linguodidactics, dictionary.

УДК 37.378

ФОРМИ І МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Попович Ірина Євгенівна

м.Ужгород

У статті розглядаються питання професійної підготовки вчителів у Великій Британії. Існують спеціальні педагогічні відділення в багатьох університетах Великої Британії. Особлива увага приділяється техніці групового навчання та самостійної роботи студентів. Основна ідея нових підходів: студент не є пасивним слухачем, а активним учасником освітнього процесу. Дуже важливий акцент робиться на необхідності навчання педагога-дослідника в якості важливого попиту сучасного суспільства. Автор підкреслює, що наукові навички майбутніх учителів культивуються в процесі професійної підготовки у системі вищої педагогічної освіти

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель, форми і методи.

Вдосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів в Україні є сьогодні надзвичайно актуальною суспільно-педагогічною проблемою, різні аспекти якої висвітлюються в працях багатьох вітчизняних учених (В.Андрущенко, В.Кремень, Н.Ничкало, О.Пометун, В.Семиченко). Її успішне вирішення вимагає ретельного вивчення зарубіжного досвіду. З метою більш чіткого розуміння характеру професійно-педагогічної підготовки британських вчителів, на нашу думку, доцільно розглянути форми і методи організації навчального процесу на педагогічних відділеннях університетів Великої Британії.

Історично основною формою навчання на педагогічних відділеннях, як і на інших факультетах університетів Великої Британії, є лекція. В даний час очевидним стає те, що в більшості випадків лекція не є достатньо ефективним засобом професійного навчання майбутніх вчителів. Про це свідчать, зокрема, опитування студентів педагогічних відділень, їх викладачів та нині працюючих шкільних вчителів.

Завдання університетського професора досить чітко сформульовані у звіті спеціальної комісії з методів викладання в університетах під головуванням Д.Хейла [1]. Вони зводяться до наступного: донести до студентів інформацію, недоступну для них в інших джерелах в зрозумілій формі; викласти логічно обґрунтовану наукову точку зору з досліджуваного питання, розкриваючи не тільки зміст і структуру матеріалу, а й концептуальні підходи до нього; в ході лекції

показати студентам основні способи наукового мислення: аналіз, синтез, логічна побудова, висновки, оцінку; спонукати студентів до критичного аналізу і перегляду власних уявлень про предмет; збуджувати інтерес до викладання.

Таким чином, студент на лекції повинен бути не пасивним слухачем, а активним учасником навчального процесу. Звичайно, перераховані завдання враховувалися і успішно вирішувалися далеко не всіма викладачами, та вони й не могли успішно вирішуватися при великій кількості студентів в аудиторії. Протягом усієї другої половини ХХ століття лекційна форма викладання піддавалася постійній критиці у Великобританії та інших країнах світу. У підсумку, вона перестала бути основною формою підготовки майбутніх вчителів на педагогічних відділеннях університетів, поступившись місцем роботі з малими групами.

Заняття в малих групах (10-15 осіб), насамперед, значно активізували діяльність студентів, а з іншого боку, були більш гнучкими по відношенню до цілей і методів викладання.

Традиційна форма групової роботи – семінарське заняття, коли один або кілька студентів готують повідомлення з певного питання, доповідають його всій групі, після чого відбувається обговорення даного питання під керівництвом викладача.

У Великій Британії існують різні методи проведення семінарів, в основному за рахунок зміни предмета обговорення. В якості предмета може бути використана не тільки доповідь одного зі студентів але і спеціальний кінофільм, аудіозапис, факти зі шкільної практики. Крім семінарів в англійських університетах існують й інші цікаві форми роботи в малих групах. Дослідженням таких форм займалася, зокрема, М. Аберкромбі, на основі чого нею були виділені шість типів груп, що відрізняються кількістю студентів і типом розв'язуваних задач [2].

Перший тип груп характеризується тим, що організується вільна дискусія з тієї чи іншої проблеми, запропонованої викладачем. Підсумок обговорення підводять студенти спільно з викладачем.

В іншій групі основою роботи служить повідомлення, підготовлене одним або кількома студентами, зазвичай у письмовій формі.